

УДК 1:336:001.891(08)

Філософія фінансової цивілізації: людина у світі грошей : зб. наук. пр. / редколегія ; відп. секретар З. С. Скринник. – К. : УБС НБУ, 2015. – 348 с. – С.- 283 – 290.

ISBN 978-966-484-232-4

М. В. Ілляхова,

кандидат філософських наук, доцент

кафедри філософії і освіти дорослих

Університету менеджменту освіти

НАПН України, м. Київ

ГЛОБАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ І ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ОСВІТНЬО– ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ

Визначальною тенденцією сучасного інфосвіту є прискорення розвитку глобалізації, що обумовлено високотехнологічними процесами інноваційного розвитку. У цьому процесі головними факторами постають не матеріальне виробництво і концентрація капіталу, а інтелект новаторів і вчених. Саме продукування знання виявляється рушійною силою та цінністю інноваційної економіки «суспільства знань». Орієнтація на інновації становить, відповідно, основу діяльності не лише високотехнологічних і наукових галузей, але й системи освіти, рівень якої поряд з інноваційною системою країни є показником її конкурентоспроможності на світовому глобальному ринку. Відтак, проблема глобалізації не залишає лідерських позицій серед актуальних проблем сучасної філософсько-економічної теорії.

З проблем глобалізації за останні три роки в Україні вийшло 14 монографій та більше 60 статей. На сьогодні проблемами глобалізму пронизана абсолютна більшість економіко-політичних, філософських, педагогічних розвідок, хоча подекуди у назвах більшості публікацій поняття «глобалізм» відсутнє. Це пояснюється тим, що науковці часто використовують схожі за змістовним наповненням поняття як: «інтернаціоналізація», «глокалізація», «мережеве суспільство», «інформаційне суспільство», «фінансова цивілізація» тощо.

Аналіз досліджень дозволяє дійти висновку, що у світі загострюється конкурентна боротьба між країнами, посилюються процеси міжнародного поділу праці, вичерпується час існування у якості головної ланки міжнародних відносин традиційної держави, починається домінування транснаціональних і багатонаціональних корпорацій, регіональних об'єднань країн і наддержавних управлінських інституцій з перспективою перетворення їх на глобальні корпорації, глобальні управлінські інституції. На думку провідних економістів-міжнародників, глобалізація дискредитує традиційні уявлення стосовно умов, факторів, джерел і критеріїв успіху особистостей, малих і великих груп людей практично всіх сфер діяльності, корпорацій, країн, регіонів світу.

Глобальна проблема сучасності також полягає у відставанні темпів розвитку компетентності сучасної людини від темпів цивілізаційних змін. Перехід до принципово нового цивілізаційного ладу може бути здійснений лише на основі зміни освітньої парадигми. В умовах глобалізації формуються інноваційні утворення: «світовий освітній простір», «європейський освітній простір», «світові освітні мережі». Різні рівні інтеграції освітніх наукових, педагогічних, урядових, громадських організацій створюють небачені можливості для їхньої співпраці, взаємодії в умовах інтернаціоналізації різних сфер життя суспільств.

На сьогодні виокремлюють головні аспекти глобалізації, які характеризують такі суспільні явища і процеси як: інтернаціоналізація економічного життя; взаємозалежність розвитку національних економік; взаємопроникнення ринків капіталу, фінансів, трудових ресурсів; вільне переміщення товарів, послуг, технологій, капіталів через вільне переміщення людей; формування єдиного глобального простору; поява транснаціональних систем і форм господарювання; уніфікація світової економіки; гомогенізація світу; відданість універсальним людським цінностям, принципам і нормам поведінки; зростаюча стандартизація споживання; універсалізація культур.

Відповідно простежується вплив процесів глобалізації на освіту, що реалізується у: перенесенні на освіту неоліберальної ідеології, яка є характерною для глобальної економіки; розвитку НТП та інформаційних

технологій, що об'єктивно зумовлюють можливість інтеграційних процесів в освітніх системах на регіональному та глобальному рівнях; прагненні світового співтовариства до формування в сучасних умовах нових глобальних цінностей – загальнолюдської культури, серед яких провідними є гуманізм, толерантність, повага до представників інших культур, націй, рас, релігій, схильність до співпраці з ними, до взаємозбагачення культур; вестернізації духовних цінностей, що пов'язана з домінуючою позицією західної цивілізації у економічному, науково-технічному та політичному житті людства.

У цьому контексті слід розрізняти інтернаціоналізацію та глобалізацію освіти. Інтернаціоналізація це розширення багатосторонніх зв'язків між навчальними закладами різних країн на основі рівноправного і взаємовигідного співробітництва. мета - підвищення ефективності освітньої і науково-дослідної роботи, в ідеалі доведення її до кращого світового рівня, розширення мобільності викладацького й учнівського персоналу. Глобалізація є об'єктивним процесом, головна небезпека якого вбачається дослідниками в тому, що замість єдності в багатоманітності і розширення освітніх можливостей можна одержати сумну уніфікацію, одноманітність і втрату самотнього творчого потенціалу національних (регіональних) освітніх систем. На відміну від глобалізації перевагами інтернаціоналізації освіти є процеси поєднання ресурсів, що дозволяють: уникнути дублювання та копіювання інформації; покращити ідентифікацію проектів та визначати їх доцільність; поглиблювати базу знань освітніх закладів, збагачувати освітні програми.

Глобальна освіта орієнтується на: актуалізацію прав, волі й ідеалів людини, на умови існування й норми взаємодії у співтоваристві; подолання нігілізму і зниження інтересу до освіти; пошуки ефективніших методик і технологій відбору та трансляції знань, впровадження в освітню практику новітніх досягнень науки; освоєння якісно нового етапу ліквідації неграмотності; створення ефективно діючої системи безперервної освіти.

Глобалізація освіти ґрунтується на інституціональному, концептуальному та процесуальному аспектах. Інституціональний аспект забезпечують ЮНЕСКО,

Всесвітній Банк, Рада Європи, Організація економічного співробітництва та розвитку тощо. ЮНЕСКО орієнтована на: створення умов для розширення співробітництва народів у галузі освіти, науки й культури; забезпечення загальної поваги законності і прав людини; залучення більшого числа країн у процес підготовки правових основ для міжнародної інтеграції у сфері освіти; дослідження стану освіти у світі, включаючи окремі регіони й країни; прогнозування найефективніших шляхів розвитку та інтеграції; пропаганду прийнятих конвенцій і рекомендацій; збір і систематизацію звітів держав про стан освіти на кожний рік.

Міжнародне бюро освіти є провідною у сфері порівняльно-педагогічних досліджень, предметом яких виступає: зміст освіти, принципи та методи навчання, педагогічні інновації тощо. Провідною функцією Міжнародного інституту планування освіти є сприяння підвищенню якості освітньої політики, планування розвитку освіти та освітнього менеджменту у різних країнах світу шляхом підвищення кваліфікації управлінського персоналу, дослідження проблем та перспектив його діяльності.

Інститут освіти ЮНЕСКО переймається проблемами освіти дорослих, неперервної освіти, подолання неписьменності серед дорослих. Серед міжнародних проектів інтеграційної активності інституцій ЮНЕСКО виокремлюється мережа асоційованих шкіл ЮНЕСКО (ASP-пет). Діяльність її є прикладом глобалізації в освітній сфері – прикладом співробітництва у справі підвищення ролі освіти в утвердженні цінностей миру, культури та толерантності.

Досить впливовим стосовно розвитку глобалізаційних процесів в освітній сфері залишається Всесвітній Банк. На переконання фахівців Банку, найважливішими чинниками, які впливатимуть на розвиток освіти на сучасному етапі, є демократизація, ринкова економіка, глобалізація, значні технологічні інновації, еволюція суспільного та приватного факторів. Своєю діяльністю Банк сприяє наданню кожному індивіду шансу для отримання початкової та базової освіти на належному рівні якості.

Отже, провідною метою своєї освітньої політики Всесвітній Банк сьогодні вважає сприяння поліпшенню якості освіти шляхом: переходу від традиційних методів, спрямованих на репродуктивне засвоєння знань, до інноваційних, що передбачають індивідуалізацію навчального процесу, надання йому форми активного творчого співробітництва всіх учасників; акцентування уваги на розвитку фундаментальних навчальних навичок, до яких відносяться: читання, письмо, лічба, навички мислення, соціальні навички; надання можливості навчатися у будь-якому віці, що у край необхідно для набуття професійної мобільності; оптимізації інфраструктури освітньої сфери.

Відповідно до концептуального аспекту весь спектр освітніх глобалізаційних концепцій об'єднується у три групи, залежно від типу взаємодії різних культур у рамках навчальної програми школи: асиміляційні, що передбачають забезпечення пріоритетного культурного і освітнього розвитку однієї домінуючої нації та занепад інших шляхом уніфікації; мультикультурні, які визначають автономний розвиток різних культурних груп, що підкреслюють свою специфіку, унікальність; інтеркультурні, які спрямовані на взаємовизнання та взаємозбагачення різних культур шляхом встановлення широкого спектру контактів.

Прикладами глобальних освітніх перетворень, тобто процесуальних аспектів, є: запровадження в усьому цивілізованому світі класно-урочної системи, перехід від монополії класичної середньої освіти до співіснування класичної та реальної на початку ХХ століття, введення обов'язкової початкової, а потім і базової (неповної середньої) освіти; розробка та введення стандартів якості освіти.

На сучасному етапі розвитку глобальної освіти актуалізують базові парадигми, серед яких: рефлексивна парадигма, що передбачає докорінну зміну педагогом свого ставлення до педагогічної дійсності, а також інноваційні зміни у професійно-педагогічній підготовці майбутніх учителів; людиноцентриська парадигма — виховання людини, спроможної, слідувати закономірностям буття, космічного логосу, та досягати максимальної реалізації своїх власних

інтересів й потреб; ноосферна парадигма – перехід освіти до біоадекватних принципів: екологізації, системності, гармонізації, гуманізації (перехід від технократичної до соціокультурної моделі освіти), інструментальності, особистісно орієнтованої освіти; випереджальної освіти; парадигма інноваційного розвитку – освіта має професійніше готувати людину до життя в інформаційному суспільстві, суспільстві знань та інновацій; міждисциплінарна парадигма – результати досліджень синергетики, акмеології, екології, постають універсальними й фундаментальними властивостями світу, що притаманні всім його явищам; парадигма діалогу культур – формування мислення особистості має базуватися на діалогічному спілкуванні з історичними формами культури, які взаємодіють у єдиному часовому просторі; парадигма цілісності – вища форма вираження єдності цілей, принципів, змісту, організації освітнього процесу. Теоретико-методологічною основою педагогічної інтеграції постають головні філософські концепції інтеграції знань як вияву творчості у діяльності людини – концепція єдності світу та всезагального зв'язку явищ

Відповідно до цих парадигм реалізація завдань глобальної освіти полягає у: формування світогляду, у якому людина визнає й цінує єдність світу, усвідомлює своє місце в ньому; розвиткові кроскультурної грамотності; формуванні неупередженого погляду на світ; формуванні екологічної свідомості.

Всесвітній саміт з інновацій у сфері освіти провів дослідження, яке виявило глобальні зміни в освіті до 2030 року. Серед них визначальними є те, що провідна роль надаватиметься онлайн-технологіям, викладач у цьому процесі з лектора має перейти у роль куратора, наставника що спрямовує студента на пошук інформації, мотивує його. Також навчання більше відповідатиме проблемам працевлаштування. Держава припинить бути основним джерелом фінансування освітнього процесу.

Відповідно до вищесказаного слід виокремити позитивні та негативні наслідки глобальної освіти. До позитивів належать: відкритість інформаційного простору, що дає змогу оперативно обмінюватися провідним педагогічним

досвідом, аналізувати переваги і недоліки сучасних освітніх практик; розвиток Інтернету сприятиме утвердженню демократичних цінностей, що має безпосереднє відношення і до організації виховного процесу; можливість участі в міжнародних конференціях, обмін і переклад літературних джерел сприятимуть поступовому переходу на новий рівень науки в цілому і системи науково-методичного забезпечення зокрема; моніторинг ефективності освітніх систем наочно демонструє переваги і недоліки освітньої діяльності, що стимулюватиме прийняття відповідних управлінських рішень; можливість обміну учнями, студентами, викладачами буде створює передумови для оптимізації та взаємного збагачення перспективними формами і методами роботи; дедалі більшої популярності набувають тренінгові програми представників різних країн; в умовах глобалізації дедалі більшої значущості набутиме компаративістика, яка поступово перейде від хаотичного опису зарубіжного досвіду до рівня аналітичного порівняння і конкретних пропозицій.

Таким чином, глобалізація сприятиме найближчим часом утворенню інтернаціональних колективів дослідників, які зможуть координувати спрямованість творчих пошуків. Відтак сформується новий освітній ідеал – інноваційна, вільна людина, здатна до самотворення, самоорганізації, адаптації в мультикультурному середовищі. У цьому контексті дедалі більшого розвитку набутимуть альтернативні педагогічні практики, серед яких і трансгресивна педагогіка [5], яка спрямована на виявлення інтеркультурних механізмів формування соціокультурного досвіду індивіда, вивчення практики створення інтеркультурних цінностей для подолання людиною меж своїх можливостей з метою само актуалізації й самореалізації людини у житті. Це подолання меж, які заважають розвиткові особистості. Це особливий екзистенційний стан в освітньому процесі. Зумовлений зміною індивідом внутрішніх ідентифікаційних детермінант, розширенням власного досвіду шляхом включення до нього іншого соціокультурного та смислового поля.

Але глобальна освіта матиме і негативні наслідки, а саме: надмірний прагматизм нівелюватиме увагу до особистісного розвитку, перевага фінансового успіху може викликати і поглиблювати нерівність, зумовлену диференціацією в доступі до освіти; у глобальному світі стають менш важливими національні особливості, зменшуватиметься уваги до своєї кореневої системи, що може активізувати розвиток цинізму, перехід популярної нині асертивності до примітивного егоїзму. Також в умовах глобального ринку зменшується значущість родинних цінностей. Сучасна сім'я під впливом модерних новацій переживає період деградації. Найнегативнішим із всіх наслідків є зростання споживацьких інтересів, значний відсоток молоді надає перевагу розвагам над самовдосконаленням.

У цих процесах нівелюється система традиційних цінностей, що може загострити негативні сторони етноплюралізму, культурного релятивізму. Полікультурність у молодіжному середовищі, окрім переваг, має і низку недоліків. Зокрема, може відбуватися нівелювання патріотичних мотивів, некритичне сприймання інших культур, розчарування у власній державі, нігілізм. Окремого вивчення потребує баланс, співвідношення між позитивними і негативними аспектами глобалізації. Зауважимо лише, що це об'єктивний факт нашої дійсності. Тому реагувати на нього потрібно як на проблему, що потребує розв'язання. Насамперед потрібні зміни в гуманітарній науці, яка покликана аналізувати минуле, відповідати вимогам сьогодення і прогнозувати адекватні відповіді на виклики майбутнього.

З метою максимального використання позитивного потенціалу сучасних глобальних тенденцій у розвитку української освіти та подолання їх негативних наслідків необхідною є реалізація наступних заходів [1]: децентралізація системи вищої освіти, реальна автономія ВНЗ, розвиток приватного сектора галузі вищої освіти з одночасним запровадженням ефективної системи оцінювання якості освіти, базованої на незалежних агенціях оцінювання якості; реструктуризація й оптимізація державного замовлення на підготовку спеціалістів за участі роботодавців з метою приведення державного замовлення

у відповідність до реальних потреб державного і приватного секторів національної економіки; розвиток системи освіти протягом життя; подальший розвиток експортного потенціалу вітчизняної вищої освіти з метою отримання економічних результатів, прискорення модернізації освіти та посилення впливу і престижу України у світі; активне впровадження у програми вищої освіти підприємницької складової, передусім у плані оволодіння студентами практичними навичками, необхідними для ведення самостійної економічної діяльності, а також отримання ними необхідних знань щодо законодавства та практики бізнесу в Україні і за кордоном; підвищення уваги до суспільствознавчого блоку вищої освіти та питань університетського самоврядування, від чого значною мірою залежить майбутня участь молодих людей у суспільно-політичному житті; цілеспрямована просвітницька робота з метою об'єктивного інформування батьків і абітурієнтів, зацікавленої громадськості щодо цінності тих чи інших спеціальностей на вітчизняному і міжнародному ринку праці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Іщенко А. Ю. Глобальні тенденції і проблеми розвитку освіти: наслідки для України. Аналітична записка Національного інституту стратегічних досліджень України / А. Ю. Іщенко – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1537/>
2. Ларіна Я. С., Брацлавська О. С. Розвиток людського капіталу в умовах глобалізації: монографія / Я. С. Ларіна, О. С. Брацлавська – К.: Видавництво «Академія», 2012. – 248 с.
3. Мазаракі А. А. Національний вимір інтеграції у глобальні виробничі мережі / А. А. Мазаракі // Трансформація національних моделей економічного розвитку в умовах глобалізації: Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 20-22 листопада 2013 р.) / під. ред. А. А. Мазаракі. — К.: Нац. торг.-екон. ун-т, 2013. — С. 89.
4. Мунтян В. І. Економіка ноосфери як інструмент подолання світової фінансово- економічної кризи / Валерій Іванович Мунтян // Економічна

- безпека держави: міждисциплінар- ний підхід [колективна монографія] / за наук. ред. Є. В. Хлобистова. — Черкаси: 2013. — С.107.
5. Свириденко Д. Б. Потенціал педагогіки трансгресії в епоху глобалізації / Д. Б. Свириденко. – Гілея : науковий вісник : збірник наукових праць. – К. : ПП «Видавництво» «Гілея», 2014. Вип. 88 (9). – С. – 128-132.
 6. Глобальні та локальні проблеми соціально-економічного розвитку України : колективна монографія. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. – 500 с.
 7. Хомерікі О. А. Інтернаціоналізація і інтеграція, як напрямки глобалізації освіти: процеси синтезу і диференціації / О. А. Хомерікі // Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. 2012, №16. – С. 76-84